

Szenczi Molnár Albert sorsfordulása

Szenczi Molnár Albert életét nyomozva, a kolozsvári évek megoldatlan kérdésként merednek elénk s csupán csak egy, kétségtelen adatokkal nem támogatható sejtéssel kísérelhetjük meg a ködöt eloszlatni s ezzel alakját a valóságos életbe beállítani.

Figyelmünket főképpen arra a helyzetre kell fordítanunk, hogy eleddig mindég csak a külső okokat kerestük, amelyek Molnárt és családját nyomoruságba döntötték, de soha sem kísértettünk meg belső eredők után is nyomozni.

Bethlen Gábornak a kassaiakhoz 1626 július 5-én intézett leveléből ismeretes, hogy Molnár Albert szelid, jámbor, "nem is veszekedő ember", akivel jól meg lehet alkudni, De, hát, vajjon a felesége? Róla bárha Szathmári Pap Zsigmond - minden forrás megnevezése nélkül - azt állítja, hogy "szelid és szerencsétlen", ellenben tudjuk, hogy első férje mindenféle hiraság nélkül ott hagyta, pedig vallásváltoztatása és kisgyermekének minden támogatás nélkül hirtelen történt elhagyása aligha következett volna be komoly ok nélkül.

Látjuk azt is, hogy Molnár Albert mennyire vágyott haza és elő is készítették számára a biztos megélhetésű állásokat s ezért nem is egyszer meg is kísértette a Magyarországra vivő utat megtenni, de "gyenge német házanépe" mindég visszatérítette. Amikor azután végtére mégis csak hazatelepedett, ugyan miért is nem jutott tovább Kassánál? Felelet: ott német ajku népek is laktak, nemcsak az idegenországbeliektől barbárnak képzelt magyarok; amikor azután Bethlennek élte végén mégis csak sikerült Molnárt Erdélybe leköltöztetnie, akkor is csak Kolozsvárt állapodtak meg. Lehetséges, hogy Bethlen itt is csakugyan akart egy második akadémiát is létesíteni, ezzel szemben az is felvetődhetik, hogy e városban is csak azért telepedtek le, mivel Fehérvárott csak a fejedelem-

asszony és belső cselédsége, meg a zsoldos katonaság s a muzsikusok egy része, mignem Kolozsvárott a polgárságnak jóval több, mint egyharmada német ajkú volt!

Meggyőződhattunk tehát, hogy Kunigunda erőszakos természetű volt, aki mellett a jámbor férjnek netalán szava sem lehetett. Inkább lemondott jófizetésű állásokról, tudományos környezetről, sőt még a fejedelem neheztelését is eltűrte, csak hogy eleget tegyen felesége kívánságának. Mindezekből valószínűnek látszik az, is, hogy a gyakorlati életben aligha jártas, csak a tudománnyal törődő férj helyett a pénzt is az asszony kezelte. Megint csak feltételezés, de nem lehetetlen, hogy az anyagi javakkal mégsem tudott bánni; a jövedelmet nem tudta beosztani. Nem hiteles adat, amely arról tudósít, hogy Molnárék az Erdélybe való beköltözéssel addig-addig késlekedtek, amíg a fejedelem meghalt s ezért koppant volna el a Bethlen Gábortól neki szánt állástól. Ez a sokadozás ha csakugyan megfelel a valóságnak, bizonyosan azt jelentené, hogy ekkor Darholcz Ferenc, meg talán mások udvarában heteltek. Ez is csak a családjá rovására volna irandó, mert hiszen Molnár tapasztalhatta Bethlen sürgetéséből és sürgős intézkedéseiből, hogy megérezte elmulása előtt igyekezett mindent rendbe hozni.

Láttuk már, hogy Molnár Kassáról eltávozva, az ottani kamara megszüntette eddig élvezett járandóságát, Erdélybe történt, talán késedelmes beköltözése miatt pedig Bethlennek már nem vala érkezése a gyalai állami uradalomnak kiadni a rendelkezést.

Nem tudom elképzelni, hogy a fejedelem halála után Molnár mellőzött helyzetbe került volna. Figyeljük csak meg: Kolozsvárt egy nagyon derék férfiú: Tiszabecsi Pap Tamás volt a főprédikátor, akit mint akadémiai hallgatót Molnár még Heidelbergából ismert. Ez a világos fejű, képzett egyházi szolga hogyan igyekezett volna a lehető legméltóbb módon kifejezésre juttatni az akkori tudósvilág egyik legnagyobb alakja iránt érzett őszinte tiszteletét! Ha azután továbbmegyünk Gyulafehérvárra, tekintetbe kell vennünk, hogy Brandenburgi Katalin ura minden rendelkezését jóváhagyta, sőt szándékait megvalósítani igyekezett, hiszen tanácsadói és kancelláriai személyzete is ugyanaz, mint Bethlen életében. De ha ettől el is tekintenénk, tudjuk, hogy Katalin izig-vérig német s körötte csak nagyon kevés a honfitársa, így tehát már csak csupa patriótizmusból is hogyan karolta volna fel Kunigunda asszony-

nak és férjének személyesen is előterjesztett kérését! De az ujan jött három nagy tekintélyű professzor s Appellius János Gáspár, a fejedelemasszony német lelkipásztora is támogathatta kívánságukat, amely állításunkat az is megerősítheti, hogy Alsted főprofesszor már ifjúkorában is baráti levelezésben állott Molnár Alberttel, azután meg Molnárnak néhány esztendő múlva bekövetkezett elhunytakor mindhárman őszintén megrendülthangu emlékverset szereztek. Továbbá az 1633-ban elhunyt Keserői Dajka János püspökről s az őutána következett Geleji Katona István egyházfőről tudjuk, hogy a korábbi évtizedekben a legtiszteletteljesebb hangu levelekkel keresték fel a jóindulatu nagy tudóst. Majd Bethlen Istvánról, meg Rákóczi Györgyről is ismeretes, hogy Molnárt nagyra értékelték, sőt németországi lakozása idején nem egyszer küldöttek neki anyagi segítséget.

Lehetséges, hogy az általuk Bethlen Gábor halála után egyelőre biztosított jövedelem a végleges méltó állás megszervezéséig - a kartársakra való tekintettel - a kassainál netalán kevesebbecske volt (kolozsvári iskolarektorság?) s ezért ebből Kunigunda asszony nem tudott kijönni, akkor pedig, amikor Molnár Albert váratlanul elhunyt, az ekklézsiának még e járandóságot is meg kellett szüntetnie, mert hiszen akkor még hire-hamva sem volt az özvegyi nyugdíjnak!

Az is ismeretes, hogy a jóindulatu és valóban nemeslelkű Lorántfi Zsuzsánna nem egy özvegy papnének biztosított kenyeret udvarában s ha ezt Kunigundával netalán nem tette meg, abban semmiképpen sem ő lehet a hibás, hiszen négy esztendő multával már láthatóvá válik, hogy Molnár Albertnek János nevű fiát mind Geleji püspök, mind pedig öregbik Rákóczi György felkarolta és alumnustársainál is több tanulási lehetőséget biztosított számára. Azt azután, hogy az özvegynek inyére lehetett-e, vagy sem a netalán felkinált udvari állás? nem tudhatom. Ha igaz, hogy eltávozott Kolozsvárról Molnár régi pártfogóit felkeresni, arra vallana, hogy az élet könnyebbik oldalát választotta. Ha igaz! Mert, hát, a Kolozsvárott férjhez ment leány mégis csak el tudta volna tartani az anyját.

Kunigundát én nem merném nagyon romantikus léleknek, hanem a jobbik esetben nagyon élíhetetlen, gyámoltalan, a kevésbé rokon-

szenves esetben pedig nagyonis erőszakos, tulságos önbizalommal megáldott teremtésnek elképzelni, de mindkétféle jellemvonás az anyagiakhoz aligha értő, békés természetű s csak a tudománynak élő férj mellett - a család romlására vezetett.

Mindezekben a lehetőségeken kívül azonban még egy nagyon feltűnő jelenség is meg kell gondolkoztasson, az tudniillik, hogy Szenczi Molnár Albert magyar földre történt végleges visszatéréseinek ideje óta egyetlenegyszer sem vette igénybe a Bethlen Gábertól felajánlott dolgozási és egyuttal kereseti lehetőséget, azt, hogy idegen nyelvű munkákat magyarra fordítva, Gyulafehérváron kinyomassa, sőt azt az egyetlen fordítást is, amit idehaza az 1630. év elején megjelentetett (*Discursvs de svmmo bono*), nem a fejedelmi tipográfiában, hanem Brewer Lőrinc magán-nyomdájában Lőcsén adta ki. E visszahuzódás azonban nem Bethlen Gáborra vezethető vissza, hiszen az ő halála után is a legnagyobb tisztelettel és elragadtatással emlékeznek meg róla. Minden esetre e titok megfejtése vinne közelebb Szenczi Molnár Albert tragikus sorsának végleges megoldásához,¹⁾ bárha nem tudom, hogy vajjon van-e köze egymáshoz e két jelenségnek, avagy függetlenül jelentkeznek-e?

1) A fenti elme-futtatás Dézsi Lajos: Szenczi Molnár Albert naplója. Bp. 1898 - és Szenczi Molnár Albert. Bp. 1897. c. művei - nek, továbbá Szathmári Pap Zsigmondnak Szenczi Molnár Albert-ről írott életrajzának (Prédiktároi Tár - 1837 - VII. füzet), nemkülönbén e munka cikkeinek forrásanyaga alapján épült fel.